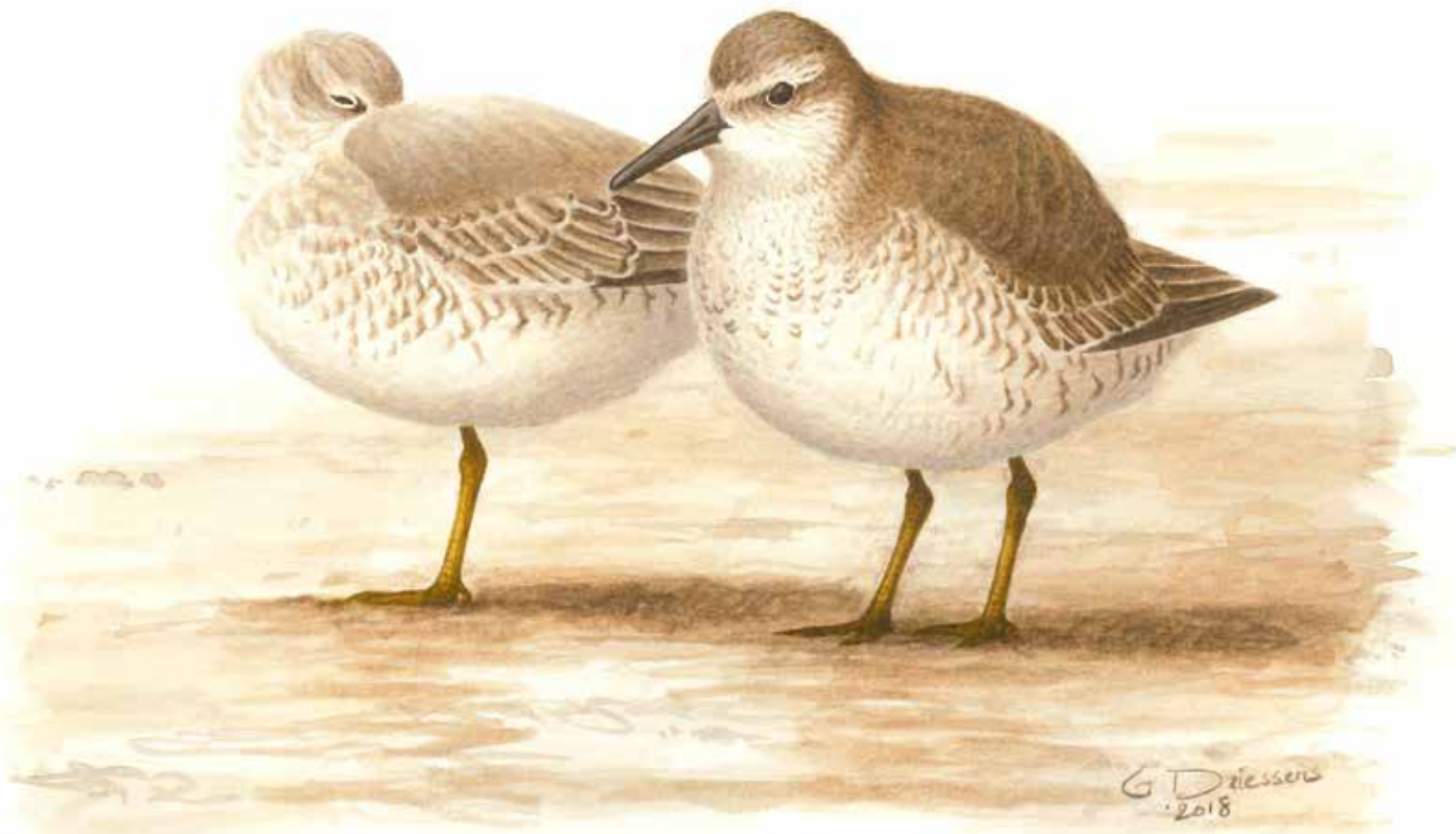

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER 2018 | JG 84 | NR 4
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Terugblik op binnenland-
invasie Fraters

69

Vogelatlas van Nederland

80

Slaaplaatstellingen

87

Terugblik op een invasie van Fraters in het binnenland in 1973

» Marc Herremans

In november-december 1973 werden in een tuin in Heverlee (VB) 103 Fraters *Linaria flavirostris* geringd. We documenteren die invasie hier alsnog in detail om ze voor de vergetelheid te behoeden. Want het gegeven klinkt nu zo ongeloofwaardig dat het zonder documentatie misschien de tand des tijds niet zal doorstaan.

Alles tegen

Een waarneming moet vooral waar zijn. Daar wordt hard op toegezien tegenwoordig: in waarnemingen.be wordt dat bewaakt door een legertje admins, voor echt rare zaken is er de homologatiecommissie (BRBC) en dan spreken we nog niet van de sociale controle. Nee, iets fout rapporteren blijft doorgaans niet zonder gevolgen voor de reputatie. Je kan dus maar beter geloofwaardig zijn. Maar sommige zaken hebben helaas alles schijn tegen. En als ze oud en vervlogen zijn, zonder degelijke documentatie, is er een gemakkelijke oplossing: dan noemen we dat "onvoldoende gedocumenteerd" en kan de zaak geklasseerd worden en afgevoerd naar de vergetelheid. Neem nu het volgende: iemand rapporteert een invasie van Fraters: in het binnenland nog well! Waar de vogels twee maanden lang met tientallen samen in de berken zouden gevoerageerd hebben in een beboste tuinwijk. Sorry, maar dat bestaat niet! Allicht barmsijsen. Desnoods Kneuen (Figuur 1), maar Fraters? Nee toch?!

En toch!

Dat is precies waar ik het in dit artikeltje over heb. Vooral omdat het nog niet eerder afdoende gedocumenteerd werd en het ondertus-

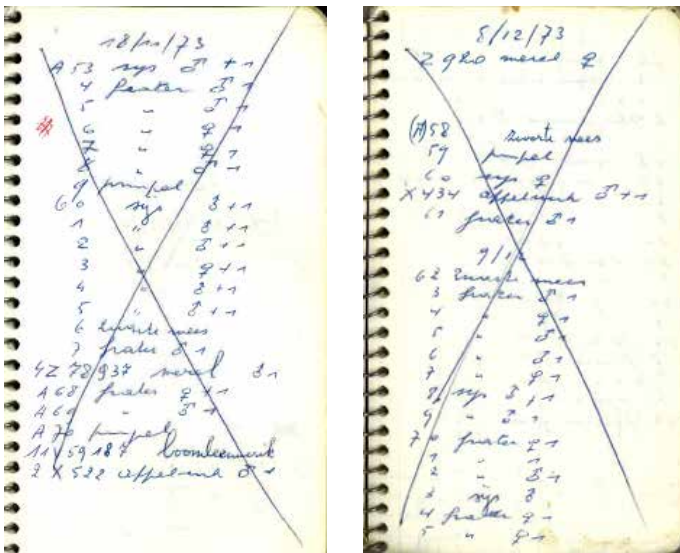
sen duidelijk is dat het zo uitzonderlijk was, dat het in de 'niet te geloven' categorie dreigt te belanden. Vooral ook omdat Fraters ondertussen zo sterk zijn afgenomen in Vlaanderen, dat het helemaal niet evident meer is om er nog eentje te vinden. Laat staan een 'invasie' in het binnenland van die omvang.

November-december 1973. Op 5 november 1973 wordt in Kermt (L) een groep van ca. 200 Fraters gezien (Herremans & Herremans 1974). En op 11 november 1973 foerageert een groep van ca. 20 in de berken in Haacht (VB) (Grootaers 1974). In een beboste tuinwijk in Heverlee (VB) (Boskant – de naam zegt veel) grenzend aan het Heverleebos vliegen in november en december flinke groepen Fraters rond: elke dag zijn er meerdere groepen tot meerdere tientallen vogels samen (Herremans & Herremans 1974). Ze foerageren er uitsluitend in de vele berken en voeden zich met berkenzaad. De situatie is helemaal gelijkaardig aan die van één jaar eerder bij de enorme invasie van Grote Barmsijsen (*Acanthis flammea*). Deze soort is trouwens ook in 1973 opnieuw in kleine aantallen aanwezig, soms in gemengde groepen samen met de Fraters. Tussen 10 november en 30 december worden hier in een tuintje van 7 are in totaal 103 Fraters geringd in hetzelfde mistnet (Figuren 2-3). De meeste

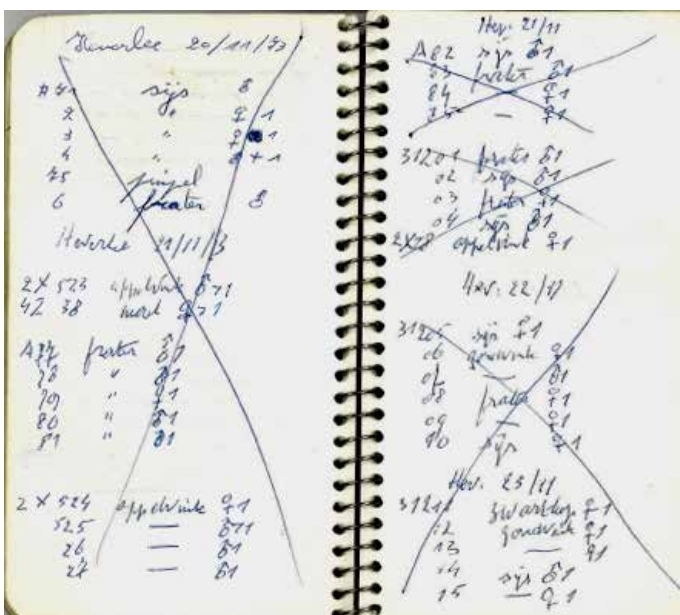
» Figuur 1. Het is niet al barmsijs wat op berkenzaad foerageert: deze Kneuen *Linaria cannabina* (uit groepje van 17) foerageerden langdurig op berkenzaad. 18 november 2018. Zichem (VB) (Foto: Marc Herremans)

Figure 1. Not all birds foraging on birch are redpolls: these Linnets *Linaria cannabina* (part of flock of 17) persistently foraged on birch seeds. November 18, 2018. Zichem (Photo: Marc Herremans)

» **Figuur 3a & b.** Frater *Linaria flavirostris* eerstejaars man, geringd in Heverlee (VB), november 1973 (scan van oude dia's).

Figure 3a & b. First year male Twite *Linaria flavirostris* ringed at Heverlee, November 1973 (scan of old slides)

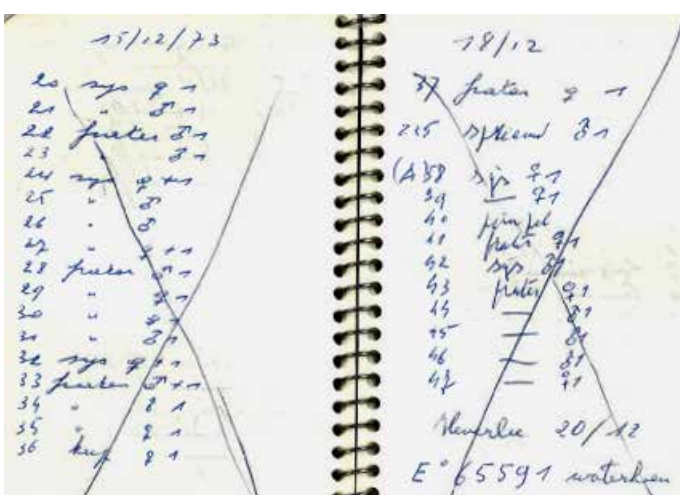

tussen half november en half december, met als beste vangdagen 21 november (10) en 9 december (19). Fraters in een mistnet vangen is op zich een boeiende uitdaging: het beeld van een tiental Fraters die bij sterke wind hevig balancerend op de middelste baan van een bol gewaad mistnet probeert te blijven zitten, om dan één na één 'te lossen' en met de wind mee alsnog in het net te vallen, staat voor altijd op mijn netvlies. Normaal neemt de vangkans af wanneer er reeds vogels in een mistnet hangen. Omdat groepen Fraters aan elkaar lijken te hangen met elastiekjes, neemt de kans echter net toe om er nog meer te vangen eens je er al hebt.

Ook in de context van toen waren dat uiterst ongewone aantallen. In de jaren 1970-1980 ringde Werkgroep Leuven gemiddeld in 1 jaar op 2 Fraters, tot maximum een tiental per jaar. Allemaal met het slagnet in het open veld. Ook de plaats, het habitat en het gedrag (foerageren in de berken) waren dus bijzonder in 1973. Ondanks zeer intensief ringwerk van begin jaren 1960 tot eind jaren 1990 is in die tuin op geen enkel ander moment ooit nog een Frater gevangen. Wel honderden barsijszen. De specialere vinkachtigen zoals barsijszen, Sijzen, Europese Kanarie, Appelmink, Kruisbek, Goudvink, e.d. waren er trouwens altijd een bijzondere doelgroep bij het ringen.

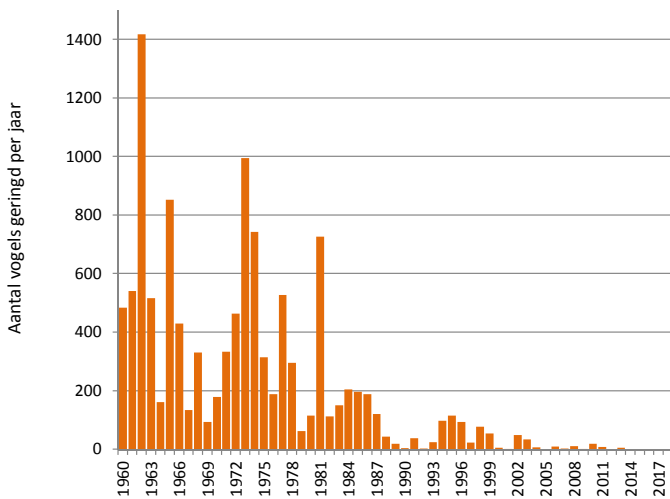
Bredere context

Tot begin jaren 1980 werden er jaarlijks een paar honderd en soms meer dan 1000 Fraters geringd in België (Figuur 4). Meestal langs de kust waar de soort bv. schorren en aanspoelsel verkiest om te foerageren. Maar de laatste halve eeuw zijn die aantallen in vrije val: van 1.418 in 1962 naar helemaal niets meer de afgelopen 4 jaar. De laatste 5 Fraters werden in België geringd in 2013, waarvan eentje na inbeslagname (met onbekende herkomst dus). Maar er zijn ook

» **Figuur 2.** Fragmenten uit de oude ringveldboekjes van 1973 te Heverlee (VB). Merk op dat minstens 3 handschriften voorkomen en er dus meerder getuigen (ringers/notulisten) waren. (Om dubbelwerk te voorkomen werden de nota's doorstreept nadat ze overgeschreven werden op de officiële ringlijsten).

Figure 2. Copies of the old field notebooks of ringing activities at Heverlee in 1973. Notice at least three different handwritings, indicating involvement of several witnesses (ringers/note keepers). (Notes were crossed out after they were transcribed onto the official ringing lists).

Figuur 4. Het totaal aantal Fraters *Linaria flavirostris* per jaar geringd in België sinds 1960.

Figure 4. The total number of Twites *Linaria flavirostris* ringed each year in Belgium since 1960.

grote verschillen tussen jaren: gemiddeld zo een 2-400, maar de winters 1962-63, 1965-66, 1973-74 en het najaar 1981 steken er opvallend bovenuit met aantallen die een veelvoud zijn van wat toen gangbaar was. Invasiejaren dus, ook op nationale schaal. Het hoogste aantal was in 1962-63, de strengste winter van vorige eeuw. 1973-74 volgt daar kort achter (een winter valt in twee administratieve kalenderjaren voor het ringwerk).

België ligt aan de zuidrand van het overwinteringsgebied van Frater en de snelle daling kan twee oorzaken hebben. Enerzijds is de soort in Europa sterk afgenomen (vooral de Britse populatie: Langston *et al.* 2006). Frater staat nu zelfs op de Europese Rode Lijst als kwetsbaar (webref. 1). Anderzijds schuift het overwinteringsgebied, als gevolg van klimaatopwarming, steeds verder op naar het Noorden, waardoor Fraters minder tot in België afzakken. Ook in Nederland zijn de aantallen sterk afgenomen, vooral in het zuiden en in het binnenland komen Fraters nu nog amper voor (Sovon 2015, Koffijberg 2018).

Langs de Vlaamse kust wordt Frater voorlopig nog jaarlijks gezien, maar in het binnenland wordt de soort recent zelfs niet meer elk jaar in elke provincie met zekerheid waargenomen. Het gaat dan hoogstens om enkele vogels samen. Deze eeuw zijn er in het Vlaamse binnenland nog geen bevestigde waarnemingen van een groep van meer dan 10 vogels.

Dank

Dank aan Didier Vangeluwe hoofd van het Belgisch Ringwerk, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid) en alle vrijwillige medewerkers-ringers die gegevens verzamelen en een bijdrage leveren voor de financiering van het systeem. Dankzij hun inzet kon ik gebruik maken van ringgegevens die het hele prentje onderbouwen. Johan Vanautgaerden hielp bij het opsporen van de ringgegevens van Werkgroep Leuven. Edgard Verhasselt zorgde voor de scans van de dia's.

Marc Herremans, Natuurpunt Studie,
Coxiestraat 11, B- 2800 Mechelen.
marc.herremans@natuurpunt.be

Referenties

- Grootaers P. 1974. Korte mededelingen: Frater *Acanthis flavirostris*. *Wielewaal* 40 (2): 62.
Herremans L. & M. Herremans 1974. Korte mededelingen: Frater *Acanthis flavirostris*. *Wielewaal* 40 (2): 62.
Koffijberg K. 2018. Frater *Linaria flavirostris*. Pp 558-559 in: *Vogelatlas van Nederland*. Sovon Vogelonderzoek Nederland. Kosmos, Utrecht/Antwerpen.
Langston R.H.W., T. Smith, A.F. Brown & R.D. Gregory 2006. Status of breeding Twite *Carduelis flavirostris* in the UK. *Bird Study* 53 (1): 55-63.
Sovon. 2015. *Vogelbalans 2015*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Webref 1: Europese Rode Lijst 2015 http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_birds.pdf

Samenvatting – Summary – Résumé

In totaal werden in de periode november-december 1973 103 Fraters geringd in een tuin zo'n 100 km diep in het Vlaamse binnenland (Heverlee, Vlaams Brabant). De vogels zaten in groepjes van tientallen in een beboste tuinwijk. Ze foerageerden steeds in berken. Hun gedrag geleek daarbij sterk op dat van barsmsijzen. Gedurende 40 jaar intens ringwerk werd er op deze locatie in geen enkel ander jaar één Frater geringd. Met de recent zo sterk gedaalde aantallen Fraters in Vlaanderen (geen enkele geringd sinds 2013) is dit gegeven zo uitzonderlijk (zowel qua aantallen, habitatkeuze als gedrag) dat het degelijk diende gedocumenteerd te worden om het risico om geklasseerd te worden als ongeloofwaardig of onvoldoende gedocumenteerd te ontlopen.

An inland invasion of Twites in Belgium in 1973.

103 Twites *Linaria flavirostris* were ringed in total in a garden some 100 km inland in Flanders (Heverlee, Vlaams-Brabant) during November-December 1973. The birds were present in flocks of several tens at the edge of a forest in a well wooded hamlet. They fed consistently in birch trees. The behaviour was very similar to that of redpolls. During 40 years of intensive ringing at this place not a single Twite was ever ringed before or after 1973. With numbers of Twites so dramatically declined

recently in Belgium (none ringed since 2013), the case is so exceptional (both in numbers, habitat choice and behaviour) that it needed proper documentation to avoid the risk of being considered "unbelievable" and insufficiently documented in future.

Une invasion de Linottes à bec jaune à l'intérieur de la Belgique en 1973

Entre novembre et décembre, un total de 103 Linottes à bec jaune *Linaria flavirostris* ont été baguées dans un jardin à Heverlee (Brabant flamand), à environ 100 km à l'intérieur de la Flandre. Les oiseaux s'étaient rassemblés dans des groupes d'une dizaine d'individus dans un quartier boisé. Ils ont toujours cherché de la nourriture dans les bouleaux. Leur comportement était très similaire à celui des Sizerins flammés. En 40 ans de baguage intense jamais aucune Linotte à bec jaune n'a été baguée à cet endroit. Tenant compte de la baisse récente du nombre de Linottes à bec jaunes en Flandre (aucun individu n'a été bagué depuis 2013), ce fait est tellement exceptionnel (aussi bien en termes de nombre, de choix d'habitat et de comportement) qu'il a fallu le documenter profondément pour éviter qu'il soit classé comme étant incroyable ou insuffisamment documenté.